

I AVSKEDET ÅTERKOMSTEN

I Lennart Sjögrens nya diktsamling *det röda äpplet* ställs den åldrande kroppen mot den oupphörligt reflekterande själen. Jonas Brun läser en dikt som snyggt undviker äldreboendets inneboende klichéer.

I lunchrummet på sjukhuset där jag jobbar skramlar några skrupna äpplen runt på botten av fruktkorgen. Varje vecka kommer en ny korg fylld med trinda frukter av många slag. Äpplena är minst populära och några ligger kvar och torkar, oätna och oälskade. Som människor som överlevt sig själva. I första Mosebok står det att ormen lockade Eva att plocka äpplet i Eden, och när hon och Adam smakat av kunskapsfrukten gick det som det gick, de drevs bort från paradiset. Det är bara ett exempel – mytologi och sagor svämmas över av äpplen. Snövits giftäpple. Hesperidernas guldäpplen. Oändligt många fler än i lunchrummets korg. Ett äpple är med andra ord både något mycket prosaiskt, och en frukt fylld av symbolik.

Samma dubbla funktion har det återkommande äpplet i Lennart Sjögrens nya diktsamling. Dess friska, röda färg går både att läsa som en bild av en svunnen livshunger och är en helt igenom konkret, vardaglig detalj. På bokens första sida ligger det röda äpplet i en skål på bordet. En kvinna rullar in i rummet i sin rullstol, fram till sängen och mannen där: ”hon lägger sin hand mot hans / han öppnar, håller om”. Men för äldreboendets Adam och Eva är det för sent för frestelser: ”Vill du smaka på äpplet / jag orkar inte / inte nu”. Vi befinner

oss i slutet, både av kroppen och tankeskärpan: ”Det är som om jag förlorat själva huvudet / det är ingen reda med något / ibland kör det helt ihop sig”, står det på nästa sida. Äpplet visar sig på många ställen i boken, men ingen äter av det. Det förblir utanför kroppen. Bara i minnet går det fortfarande att känna dess smak.

det röda äpplet har undertiteln ”en dikt”. Visserligen är texten satt som ett enda flöde, med många överklivningar från sida till sida. Samtidigt är texten uppdelad i mindre diktbitar, noga skilda från varandra med fem tankestreck, som får läsningen att stanna upp. Textens rörelse blir aldrig ett flöde, utan snarare enskild dikt som följer på enskild dikt som i en traditionellt satt samling. Det som gör boken till en enhet är inte formen, utan tematiken och platsen. Vi rör oss genom en av världens slutstationer, ett äldreboende, en geriatrisk avdelning, eller kanske ett demensboende - en plats som är så nära döden att den nästan redan är i döden. Men bara nästan. Ett sorts Limbo, för att parafasera Lars Norén, en annan skildrare av de här ändstationerna i sin sena dramatik. Några av dikterna i *det röda äpplet* har formen av korta dialoger, brutala och absurda, som hade kunde vara fragment ur någon av Noréns pjäser om åldrandet:

Att man skulle ta livet av sig

ja, det förstås

men då måste man gömt undan något i tid

visst, jo, det måste man

**men det går ju inte
man skulle gjort det tidigare**

**eller be någon
men det är ingen som vågar**

**sluta upp att tjata så där
som du håller på**

jag håller på, det gör jag

**och jag tycker vad jag tycker
tycker och tycker
slutar du inte så ringer jag
du vågar ingenting
hör vad jag sa för sista gången
förresten, vad är det för mat idag
jag skulle vilja ha kaffe
jag vill inte ha något kaffe**

Till skillnad från Norén vältrar sig aldrig Sjögren i institutionernas förnedring eller öppnar kranarna för förvirringens ordmassor. *det röda äpplet* är en mycket luftig och koncis bok på 36 sidor, inte mer. Allt är kortfattat, blyxtbelyst. Jag tänker på böcker som Kjell Espmarks *Kvällens frihet* och Ragnar Thoursies sista diktsamling, *Sånger från äldreomsorgen*. Både *det röda äpplet* och *Kvällens frihet* arbetar med porträttdikter av personer sent i livet, men Espmark har valt att helt inrikta sig på konstnärer och författare. Thoursies personliga beskrivning av ålderdomen har en närmast naivistisk, nyenkel vardagston och en rak stil som ligger nära *det röda äpplet* i tilltalet, men Sjögren är stramare, mer allmän.

Lennart Sjögren debuterade 1958 och har publicerat ett trettiotal titlar, några prosaböcker, men främst poesi. Hans författarskap måste vara ett av de längsta – om inte det längsta – lyriska författarskapet på det svenska språket, och ett av de mest omfattande. Mest känd har han nog blivit som naturskildrare och som insiktsfull beskrivare av relationen mellan djur och människor. I *det röda äpplet* är naturen långt borta. Det är en inomhusbok. Såklart. För vad är mer inomhus än ett äldreboende? Bara i tanken går det att ännu röra sig fritt. En av dikterna som verkligen drabbar mig i *det röda äpplet* är just en dikt om människa och djur. Jag tycker om hur sakligt den beskriver dödandet och hur den som dödar ändå upprättar en gräns och speglar sig i djuret:

**Hur mycket orkade du
när det var som bäst**

**När jag var som bäst
det var väl fram till femtio
då kunde jag slakta upp till fyra grisar på en dag
det kunde varit fler
men det var att cykla mellan gårdarna
det tog tid**

**Med hästarna var det annorlunda
det var så sällan
aldrig mer än en om dagen
de var ju nästan människor**

Staffan Söderblom skriver i efterordet till Lennart Sjögrens *Dikter 1982-2004*, ett urval: ”Mera än de flesta av vår tids lyriska författarskap har han varit underkastad uppdraget att se. Hans poesi har varit inbitet ”realistisk” och det är ”realismen” som har formulerat detta krav: ett sakligt och osentimentalt dokumenterade av det *sedda*, också när det förefallit att strida mot god lyrisk ton. Själv har han emellanåt kallat sin dikt för ”lantlig”, vilket har angett såväl en scen åt det tidiga författarskapet som ett perspektiv åt det, praktiskt, en poesi med skitiga händer, långt ifrån lyrisk skönsång. Han har varit slakthusens, saluhallarnas, avfallsstationernas, och rent av slagfältets diktare – förbrukningens och den industrialiserade dödens diktare.”

När jag läser detta inser jag varför jag stundvis har problem att ta till mig *det röda äpplet*, det har att göra med just det *sedda*. Eller snarare – att det *sedda* är så väldigt igenkännligt. Bokens styrka är dess enkelhet, dess rakhet. Dess problem är att raketten ofta ligger förrädiskt nära raksträckan. Det finns för lite att se, att reagera på. Ett exempel är den här korta katalogdikten:

Och dom som kommer med blöjorna

**och dom som tvättar
och dom lägger till rätta
och dom som kommer med maten
och dom som aldrig får tröttna
och dom nya
dom som kommer bortifrån
och dom som alltid varit här**

**Röster som går förbi
och röster som når varann
det är som om den nya världen
redan vore här**

Dikten gör en hastig rundmålning av de människor på vilken all vårdverksamhet vilar. Men det blir för hastigt, för enkelt. Tänk om någon enskild istället hade fått stå fram, med en detalj, ett ord. Om rösterna som går förbi och som når varann verkligen fått höras, klinga, tala – inte bara radas upp.

Jag minns min mammas demensboende. *det röda äpplet* skulle kunna utspela sig där. Samma bisarra samtal, samma dödsskugga, samma rullstolar. Och samtidigt en helt egen värld, utanför både samhällets lagar och alla oskrivna, sociala regler. Där man plötsligt kunde utses till att vara någons far och nästa vecka bli till samma persons barn. Där mamma en dag ägde sju par glasögon och nästa dag inga alls. Där tårta åts med händerna. Där de gravt dementa sjöng sånger som alla andra glömt. Där ett biträde kunde räcka mig en näsduk till tröst och sedan berätta om sitt liv. Nej, jag skriver inte detta för att idealisera eller romantisera den platsen. Ofta stank det av skit och piss och varje dag var en dag av förtvivlan, av förlust, av undergång. Vad jag vill säga är att jag tycker att *det röda äpplet* driver stiliseringen för hårt. Visst ser jag vad den föreställer. Men visa mig nu något jag inte redan vet, vill jag säga till boken. För det finns där, det andra, det jag längtar efter. I vissa avsnitt. Det precisa. Det oväntade:

**Han med sin stroke
bara sjuttio två och jag blev förtjust i honom
fast jag var decenniet äldre**

**när han dog köpte jag röda rosor
sen fick andra säga vad de ville
det är som om det aldrig blir tyst här
det börjar på nytt**

**Vem är det som selar hästar
så tidigt på morgonen**

Dikten skapar ett utrymme åt mig, ritar upp konturer, ger mig en bild av en kärlek, av rosor, och åter igen – av hästar, de tittar fram här och där i samlingen. I den här korta beskrivningen av en kärlekshistoria sluter sig dikten inte allt för hårt, allt fört snabbt. Den lutar sig inte allt för tungt mot åldrandets schabloner, strecken som skapar bilden är få, men inte för få. Konkretion och symbol ger varandra näring, på vissa ställen får dikten verkligen mogna som ett äpple, springa fritt som en häst. Mot slutet av *det röda äpplet* står det:

**Blev du skrämnd av att höra en röst
som bara du hörde
eller
gav du dig åt fallandets lust
smakade den
som äpplet en gång smakade.**

I paradiset finns det ingen vinter. I *det röda äpplet* råder enbart vinter, det är januari, närmare bestämt. I början av boken nämns att det är i början av månaden, och i bokens slut sägs att det nu är slutet på januari. Vintern står fast och har samtidigt rört sig framåt. Det går ett starkt stråk av längtan genom de här dikterna. På samma vis som det går ett starkt stråk av längtan genom

januari, trots att det är då vintern oftast känns som mäktigast. En lika omöjlig och självklar längtan som den som finns på varje äldreboende. Som Eva och Adams längtan tillbaka till paradiset, eller om de kanske längtar att få smaka äpplet igen och igen.

År 2020 kom *Havet*, Lennart Sjögrens diktsamling från 1974 i nytryck i Nirstedt/litteraturs poesibibliotek. I förordet skriver poeten Erik Bergqvist: ”Lennart Sjögrens diktvärld är cirkulär: tiden tecknas med och genom återkomsten. I återkomsten finns samtidigt avskedet, rörelsen bort.” Jag beställer fram Sjögrens debutbok *Håll portarna öppna*, som alltså fyller 64 år i år. Den första dikten, som också är bokens titeldikt, inleds med raderna:

**Håll portarna öppna
och slut dem icke
när skymningen kommer
ännu är mycket som väntar
mycket som söker sin födelsetid
fast redan så nära är döden.**

Det sista ordet i *det röda äpplet* är ”vår”. Sedan följer bokens enda punkt. Jag läser det som att naturen ändå får sista ordet, också här, i den här inomhusboken. Något söker sin födelsetid, fast så nära döden. För våren kommer ju alltid, förr eller senare. Och samtidigt sätter något annat alltid punkt.

det röda äpplet

Lennart Sjögren

Albert Bonniers Förlag, 2022

Fotograf: Mattias Johansson